

სასურსათო უშიშროება – ეროვნული უშიშროების საფუძველი

პაატა კოლუაშვილი

ეკონომიკურ მეცნიერებათა დოქტორი,
საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის პროფესორი
paata_koguashvili@hotmail.com

იოსებ არჩვაძე

ეკონომიკის დოქტორი, ქუთაისის უნივერსიტეტის პროფესორი
daswreba@yahoo.com

ნიკოლოზ ჩიხლაძე

ეკონომიკურ მეცნიერებათა დოქტორი, ქუთაისის უნივერსიტეტის პროფესორი,
აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტის პროფესორი
nikoloz.chikhladze@unik.edu.ge

საკვანძო სიტყვები: სასურსათო უშიშროება; აგროსასურსათო პოლიტიკა; აგროსექტორის მხარდაჭერა; აგროსაკრედიტო სისტემა; სუბსიდირება.

J.E.L. classification: Q10, Q18, Q38

DOI: <https://doi.org/10.52244/ep.2022.23.02>

ციტირებისთვის: კოლუაშვილი პ., არჩვაძე ი., ჩიხლაძე ნ., (2022) სასურსათო უშიშროება - ეროვნული უშიშროების საფუძველი. ეკონომიკური პროფილი. ტომი 17, 1(23), გვ. 109-125. DOI: <https://doi.org/10.52244/ep.2022.23.02>

ანოტაცია. სოფლის მეურნეობაში საბაზრო კანონების სტიქიური მოქმედება დიდი რისკ-ფაქტორია ქვეყნის ეროვნული უშიშროებისათვის. სტატიაში განხილულია სასურსათო რესურსული უზრუნველყოფა, როგორც სახელმწიფოს უშიშროების (უსაფრთხოების) და მდგრადი განვითარების უმნიშვნელოვანესი პირობა. არგუმენტირებულია აგრარული სექტორის სახელმწიფოებრივი მხარდაჭერის აუცილებლობა და შემოთავაზებულია მისი კონკრეტული ფორმები. გამოკვეთილია სოფლის მეურნეობის პრიორიტეტები: სოფლის როგორც ტერიტორიული და სოციალური ერთეულის, შენარჩუნება და სასურსათო უშიშროების უზრუნველყოფელი სოფლის

მეურნეობის სტრუქტურის ჩამოყალიბება, მიწის გადანაწილება სასაქონლო წარმოების გაზრდისათვის და აგროსასურსათო სექტორის სახელმწიფოებრივი სუბსიდირების გაძლიერება. დასკვნები და რეკომენდაციები გამყარებულია საერთაშორისო ანალოგიებითა და პრეცედენტებით.

შესავალი

ნებისმიერი ქვეყნის უშიშროების (უსაფრთხოების) უზრუნველყოფაში უმნიშვნელოვანესი როლი მის რესურსულ უზრუნველყოფას ენიჭება. ამ მხრივ სახელმწიფოს მდგრადობისა და განვითარებისათვის თანაბარი საფრთხის შემცველია როგორც რესურსების დეფიციტი, მათი ქვეყნის უზრუნველყოფაში იმპორტზე მეტისმეტი დამოკიდებულება, ისე ამა თუ იმ რესურსის სიჭარბე, რომელსაც ეკონომიკა

ადრე თუ გვიან სტაგნაციამდე მიყავს, იწვევს „ჰოლანდიურ ავადმყოფობას“ და სახელმწიფოს საფრთხეებისადმი სულ უფრო დაუცველსა და მოწყვლადს ხდის. ამ მხრივ უაღრესად მნიშვნელოვანია ქვეყნის მოსახლეობის სასურსათო უშიშროების (უსაფრთხოების) უზრუნველყოფა. ფაქტობრივად, აღნიშნული პრობლემის გადაწყვეტა სცილდება წმინდა ეკონომიკურ ამოცანას და სახელმწიფოს მდგრადობის უმნიშვნელოვანეს პირობას წარმოადგენს. ამ თვალსაზრისით, სასურსათო უსაფრთხოება ობიექტურად ექცევა აგროსასურსათო პოლიტიკის და, უფრო ფართო მასშტაბით, სახელმწიფოს ეკონომიკური პოლიტიკის ეპიცენტრში.

აგროსასურსათო პოლიტიკის წარმატებით რეალიზაცია და სასურსათო უშიშროების უზრუნველყოფა ემყარება საზოგადოებაში არსებული რესურსების (მიწა, წარმოების ტექნიკური საშუალებები, მმართველობის წესი და კულტურა და ა.შ.) რაციონალურ გამოყენებას, რაც აგრეთვე გულისხმობს აღნიშნული ფაქტორების მაქსიმალური შედეგის მოტანის უზრუნველყოფი ფორმით ერთმანეთთან დაკავშირებას, შეერთებას. აღნიშნული ამოცანის გადაწყვეტა საკმაოდ რთულ ამოცანას წარმოადგენს. - იგი უკავშირდება უშუალოდ აგროსასურსათო სექტორში ჩართულ პირთა საკმაოდ მაღალი მოტივაციის უზრუნველყოფას, მაღალეფექტიანი წარმოების საშუალებების, ტექნიკურად და ტექნოლოგიურად მოწინავე წარმოების საშუალებების გამოყენებას, რაც მხოლოდ შიდა რესურსების მოძიებითა და გამოყენებით შეუძლებელია. - ეს პროცესი წარმატებისათვის აუცილებლად საჭიროებს ეგზოგენური ფაქტორების გამოყენებასა და ჩართულობას -

შესაბამისი დატვირთვის პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების მოზიდვას და გამოყენებას. მაგრამ ამ მიმართულებით სასურველი შედეგის დადგომა, საბოლოო წარმატება ობიექტურად საჭიროებს სახელმწიფოს აქტიურ ჩართულობას და მხარდაჭერას.

აგროსასურსათო პოლიტიკის უმნიშვნელოვანესი პრიორიტეტი სასურსათო უშიშროებაა (უსაფრთხოებაა). ამ მხრივ არსებული ვითარება ქვეყნის არსებობისა და წარმატებული ფუნქციონირების უმნიშვნელოვანესი ბაზისია. სასურსათო უშიშროება მოიცავს ქვეყნის მოსახლეობის კვების პროდუქტებზე ხელმისაწვდომობის ანალიზს, როგორც ფიზიკური ასევე ეკონომიკური განხრით, ხოლო მისი საფუძველი კვების ფიზიოლოგიური ნორმებია. სასურსათო უსაფრთხოება ეროვნული ეკონომიკური მდგრადობის განმაპირობებელიცაა, რაც იმას ნიშნავს, რომ მისი უზრუნველყოფა, ერთი მხრივ, იწვევს ქვეყნის სოციალური მდგომარეობის გაუმჯობესებას, ხოლო მეორე მხრივ კი, ეკონომიკურ ზრდას. ეკონომიკური უსაფრთხოების გარეშე შეუძლებელია წარმატებით იქნას გადაწყვეტილი ნებისმიერი შიდა ეკონომიკური და სოციალური ამოცანა.

თანამედროვე მსოფლიოში სოფლის მეურნეობისა და სასურსათო უსაფრთხოებისადმი დიდი ყურადღება რამდენიმე გარემოებითაა განპირობებული:

1. სურსათით თვითუზრუნველყოფა უსაფრთხოებისა და მდგრადობის გარანტიაა. მოსახლეობაში საშუალო ფენის მკვეთრი ზრდა იწვევს საკვებზე მოთხოვნასა და, შესაბამისად, მასზე ფასების განუხრელი ზრდის ტენდენციას. ამიტომ სასურსათო უსაფრთხოება ყველა სახელმწიფოს სტრატეგიაში ერთ-ერთ წამყვან ადგილს იკავებს;

2. მოსახლეობის ტრადიციული სამეურნეო

საქმიანობა სოფლად ქვეყნის რეკრეაციული სიმდიდრისა და სოციალური ფასეულობების შენარჩუნებას ნიშნავს;

3. აგრარული მეურნეობის მნიშვნელობას აძლიერებს სურსათზე ფასების ზრდის პერსპექტივა;

4. სასოფლო-სამეურნეო წარმოება ეროვნული იდენტურობისა და კულტურული მემკვიდრეობის მნიშვნელოვანი ელემენტია.

აგრარული პოლიტიკა მოწოდებულია შექმნას ქვეყნის აგროსასურსათო პოტენციალის თეორიული და ნორმატიული საფუძვლები. ეკონომიკური კონტექსტით გამოყენებული სიტყვა „პოტენციალი“ ახასიათებს წარმოების ფაქტობრივ მდგომარეობას და მოიცავს სასოფლო-სამეურნეო წარმოების ეფექტიანობის ისეთ მნიშვნელოვან მაჩვენებლებს, როგორცაა სავარგულების პროდუქტიულობა, შრომის მწარმოებლურობა, სასოფლო-სამეურნეო კულტურათა მოსავლიანობა, პირუტყვის პროდუქტიულობა, წარმოების რენტაბელობა, შრომის ანაზღაურება, სოფლის მეურნეობისადმი სახელმწიფო ფინანსური მხარდაჭერა. სოფლის მეურნეობის მწარმოებელთა ხელფასისა და ქვეყანაში საშუალო ხელფასის დონეთა თანაფარდობა. აღნიშნული თანაფარდობა საქართველოში ბოლო წლებში ხასიათდება არა თუ უცვლელობით, არამედ ცალკეული წლების მიხედვით შემცირებითაც კი: 2015 წ. – 65.3%, 2016 წ. – 60.7%, 2018 წ. – 65.6%, 2019 წ. – 62.4%, 2020 წ. – 68.8% (კოლუაშვილი და არჩვაძე, 2020:45)

აგროსასურსათო პოლიტიკის საგარეო-სავაჭრო ასპექტი ასახავს მსოფლიო და შიდა სასურსათო ბაზრების ურთიერთკავშირს და ხასიათდება შემდეგი ძირითადი მაჩვენებლებით: იმპორტზე დამოკიდებულება თითოეული პროდუქტის მიხედვით; კვების პროდუქტების შემოტანისა და გატანის

ბალანსი; სურსათის შიდა და მსოფლიო ფასების დონეთა თანაფარდობა; სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციითა და სურსათით მსოფლიო ვაჭრობის ლიბერალიზაციის გამო სასოფლო-სამეურნეო მწარმოებლებისათვის ან სურსათის იმპორტის შეზღუდვასთან დაკავშირებით საბოლოო მომხმარებლებისათვის მოსალოდნელი ზარალის შეფასება; სასურსათო საქონლით უზრუნველყოფა რეგიონების, ქვეყნების მიხედვით და მთელ მსოფლიოში; ფასები აგრარული პროდუქციისა და სურსათის სხვადასხვა სახეებზე.

სასურსათო უშიშროების პრობლემის გადაწყვეტა ქვეყნის პოლიტიკური და ეკონომიკური დამოუკიდებლობის შენარჩუნების ტოლფასია. როგორც დასავლეთის გამოცდილება გვიჩვენებს, საკუთარი წარმოების სასურსათო უზრუნველყოფა უნდა გახდეს საქართველოს მთავრობის მთავარი ამოცანა, რასაც შეუძლია მულტიპლიკაციური ეფექტის მოცემა და გაძლიერებული მიგრაციის პროცესში მყოფი სოფლის გადარჩენა.

საქართველოს ბიოგეოკლიმატური პოტენციალი 10 მლნ ადამიანის გამოკვებაა. ამ პოტენციალის გამოუყენებლობა დანაშაულის ტოლფასია. სწორი აგრარული პოლიტიკის გატარების შემთხვევაში ქვეყანას შეუძლია 2027 წლისათვის მიაღწიოს გაწონასწორებულ სავაჭრო ბალანსს და სასურსათო თვითუზრუნველყოფის 85%-ან დონეს.

იმპორტის წილი საქართველოს სასურსათო რესურსების
ფორმირებაში 2020 წელს (ათასი ტონა)

	იმპორტი	სულ რესურსები	იმპორტის წილი რესურსებში, %
ხორბალი	561	735	76.3
სიმინდი	121	529	22.9
კარტოფილი	24	266	9.0
ბოსტნეული	113	384	29.4
ხორცი	86.5	158.1	54.7
რძე და რძის პროდუქტები	159	745	21.3
კვერცხი	28	739	3.8

წყარო: საქართველოს სოფლის მეურნეობა, 2020. სტატისტიკური წელიწდეული. თბ., 2021, გვ. 93-104.

საქართველომ 2020 წელს ცხრილში მოტანილი რესურსების იმპორტზე თითქმის 250 მლნ. აშშ დოლარი დახარჯა, ხოლო მთლიანად, აგრარული და სასურსათო პროდუქტის იმპორტზე - 1.2 მლრდ. აშშ დოლარზე მეტი, რაც აღნიშნული სასაქონლო ჯგუფის ექსპორტს თითქმის 1.3-ჯერ (28.7%-ით) აღემატება.

აგროსასურსათო სექტორის სახელმწიფოებრივი მხარდაჭერისა და მაკროეკონომიკური რეგულირების აუცილებლობა ნაკარნახევია მთელი რიგი ფაქტორებით. საქმე იმაშია, რომ მოსახლეობის გადახდისუნარიანი მოთხოვნა სოფლის მეურნეობის (სასურსათო) პროდუქციაზე შედარებით დაბალელასტიკურია: აღნიშნულ პროდუქციაზე ფასების მომატებისას მოსახლეობა მაინც სტაბილურად შეიძენს და მოიხმარს კვების აუცილებელ პროდუქტებს, მათზე ფიზიოლოგიური მოთხოვნის გამო.

ამასთან, მოსახლეობას კიდევაც რომ გაეზარდოს შემოსავლები ან სურსათზე ფასები დაეცეს, მოთხოვნა ადეკვატურად არ გაიზრდება, რადგან აქ, გარდა ეკონომიკური ფაქტორისა, მოქმედებს ბუნებრივ-ფიზიოლოგიური ფაქტორიც, რომელიც არსებითად ზღუდავს მოთხოვნას და შესაბამისად, მოხმარებას. ეს კარგად დასტურდება ხორბლის მოხმარების მიხედვით. კერძოდ, 2020 წელს 2012 წელთან შედარებით ქვეყნის მოსახლეობის ფაქტობრივი უცვლელობის (კლება 0.2%-ით) და მთლიანი შემოსავლების 43.8%-ით ზრდის პირობებში ქვეყანაში ხორბლის სასურსათო მოხმარება არა თუ გაიზარდა, არამედ შემცირდა 4.2%-ით (671 ათასი ტონიდან 643 ათას ტონამდე).

1985 წელს პრეზიდენტ რონალდ რეიგანის ინიციატივით კონგრესმა მიიღო კანონი „აშშ-ის სასურსათო უშიშროების შესახებ“, რომელმაც ფაქტობრივად პირველად განსაზღვრა აშშ-ის მიდგომა სასურსათო უშიშროების პრობლემის მიმართ დროის განჭვრეტად პერიოდში. კანონმა აგრარული მეურნეობის

სახელმწიფო სუბსიდირებისა და კრედიტის ასაღებად სოფლის მეურნეობის პროდუქციის დაგირავების ახალი დებულებები და მექანიზმები შემოიღო. პრაქტიკულად, ამან აშშ-ის მთავრობას საშუალება მისცა არა მარტო გაეძლიერებინა თავისი ზემოქმედება ბაზრის, სათესი ფართობების, წარმოების მოცულობის კონიუნქტურულ ცვლილებებსა და ფერმერების შემოსავლებზე, არამედ გამხდარიყო ქვეყანაში წარმოებული სოფლის მეურნეობის პროდუქციის მთავარი მყიდველი და გამანაწილებელი. მე-20 საუკუნის 80-იანი წლების ბოლოს სახელმწიფოს საკუთრებაში გადავიდა წარმოებული ხორბლის 48% და რძის ნაწარმის 75%. (კოლუაშვილი, 2020:230).

ამკანონისთანახმად, ფერმების დამთლიანად სოფლის მეურნეობის საფინანსო მდგრადობის შესანარჩუნებლად სახელმწიფო ხარჯები განიხილებოდა როგორც გრძელვადიანი ინვესტიციები სოფლის მეურნეობის მდგრად განვითარებაში. სუბსიდირების დონე განისაზღვრებოდა ფასების მიმდინარე დონით. ერთი ფერმისთვის განკუთვნილი თანხა შემოიფარგლებოდა 50 ათასი დოლარით. სუბსიდიების დონე საფუძვლიანად მცირდებოდა, თუ ერთი კულტურისთვის განკუთვნილი ფართობის 15%-ზე მეტი სხვა კულტურის წარმოებას მოხმარდებოდა. (კოლუაშვილი, 2020:231). შემდგომი განვითარება ჰპოვა საქონლის დაგირავებამ სახელმწიფო კრედიტის მისაღებად.

სოფლის მეურნეობის (სასურსათო) პროდუქციის კვლავწარმოებისათვის საჭირო სამრეწველო პროდუქციაზე (საწვავი, კომბინირებული საკვები, მინერალური სასუქები და ა.შ.) და მომსახურებაზე მოთხოვნის მაღალ ელასტიკურობას ობიექტურად მივყავართ სოფლის მეურნეობისა და სამრეწველო პროდუქციაზე ფასების პარიტეტის გარდაუვალ დარღვევასთან.

ასეთ ვითარებაში საჭიროა ეგზოგენური ფაქტორი სახელმწიფოს სახით, რომელმაც თავისი ჩარევით უნდა გამორიცხოს ფასების მერყეობა და დისპარიტეტი, ანუ არ დაუშვას არც მომხმარებლის და არც მწარმოებლის ინტერესების შელახვა (კოლუაშვილი და ზიბზიბაძე, 2010:198).

აგროსასურსათო სექტორი პრაქტიკულად ყველა ქვეყანაში სახელმწიფოს ეკონომიკური მხარდაჭერის ობიექტია. აშშ-ში სასურსათო უშიშროების აყვანა სახელმწიფოს პრიორიტეტული (სტრატეგიული) მიზნის რანგში, ჩვენთვის საგულისხმოა იმ თვალსაზრისით, რომ მან თავისი ასახვა ჰპოვა იმ საკანონმდებლო ნორმების მიღებასა და სრულყოფაში, რომლებიც ემსახურება შემდეგი მიზნების მიღწევას:

- სასოფლო-სამეურნეო რესურსების – მიწის, წყლის, ტყის, ატმოსფეროს (ჰაერის) რაციონალურ გამოყენებას, რის შედეგად ქვეყანაში შეიქმნა იურიდიული ბაზა, რომელმაც აამოქმედა ამ რესურსების დაცვის სავალდებულო ნორმატივები; დააკანონა სათესი ფართობის სახელმწიფო რეგულირებისა და ცალკეულ კულტურებს შორის მათი გადანაწილების მექანიზმი, ძირითადი საკვები პროდუქტების ოპტიმალური ფასებისა და მათი წარმოების რეგულირების შესაძლებლობა;

- ფერმერთა შემოსავლების სტაბილიზაცია და მათი დაცვა საბაზრო სტიქიისგან; სახელმწიფო ბიუჯეტიდან სოფლის მეურნეობის ძირითადი პროდუქციის ფართომასშტაბიანი სუბსიდირება;

- სახელმწიფოს გადაქცევა ქვეყნის სოფლის მეურნეობის პროდუქციის არა მარტო მთავარ დამკვეთად (კონტრაქტორად), არამედ მთავარ მყიდველად და გამანაწილებლად (დისტრიბუტორად). შექმნილი იურიდიული

მექანიზმი აძლევს მთავრობას საკმარის უფლებამოსილებას შეისყიდოს და გაანაწილოს სოფლის მეურნეობის ძირითადი კულტურების მოსავლის მნიშვნელოვანი ნაწილი (იმ შემთხვევაში, თუ აუცილებელია ბაზარზე მდგომარეობის სტაბილიზება).

გასული საუკუნის 90-იან წლებში აგროსასურსათო სექტორისადმი მხარდაჭერა გადასახადის გადამხდელებს მსოფლიოში ყოველწლიურად საშუალოდ 350 მლრდ დოლარი უჯდებოდათ. ყველაზე მეტი ოდენობით მხარდაჭერა ჰქონდათ (და დღესაც აქვთ) ევროკავშირის ქვეყნებს, იაპონიას, არაბულ სამყაროს. არსებული მონაცემებით, სოფლის საქონელმწარმოებლებისადმი სახელმწიფოს ფინანსური მხარდაჭერის ყველაზე დაბალი დონეა ახალ ზელანდიაში (3%), ავსტრალიაში (10%), აშშ-ში (21%) და კანადაში (27%), მით უფრო, რომ ეს ქვეყნები ხასიათდება მკვეთრად გამოხატული საექსპორტო ორიენტაციით. სოფლის საქონელმწარმოებლები ყველაზე მეტ ფინანსურ მხარდაჭერას ღებულობენ შვედეთში (82%), ნორვეგიაში (75%) და იაპონიაში (74%), ე.ი. ქვეყნებში, რომლებიც იმყოფებიან სასოფლო-სამეურნეო წარმოების გაძლიერების არახელსაყრელ ბუნებრივ კლიმატურ პირობებში და ეროვნულ სასურსათო უსაფრთხოებას უზრუნველყოფენ საკუთარი წარმოების ხარჯზე (ვანიშვილი, 2003:65)

აგროსასურსათო სექტორის მხარდაჭერისა და მაკროეკონომიკური რეგულირებისათვის გამოიყენება წარმოების მოცულობათა კვოტირების სისტემა (განსაკუთრებით, ევროკავშირის ქვეყნებში), მიწის სავარგულების დროებითი გამოყვანა სასოფლო-სამეურნეო ბრუნვიდან (განსაკუთრებით, ამერიკის შეერთებულ შტატებში), სოფლის მეურნეობის

ნედლეულისა და სურსათის სახელმწიფო შესყიდვების სისტემა, საქონელმწარმოებელთა პირდაპირი სუბსიდირება ფასების მეშვეობით, საგარეო ვაჭრობის რეგულირება (იმპორტზე ან ექსპორტზე ტარიფის აწევით/ან დაწევით), სოფლის მეურნეობის მომსახურე დარგების სუბსიდირება, სტრუქტურული პოლიტიკის განხორციელება, სასოფლო დასახლებებში არასასოფლო-სამეურნეო დანიშნულების სამუშაო ადგილების შექმნა და ა.შ.

აგროსასურსათო სექტორის მაკროეკონომიკური რეგულირებისა და მხარდაჭერის ღონისძიებები, მიზნობრივი ნიშნის მიხედვით, შემდეგ ჯგუფებად იყოფა:

- საკომპენსაციო დანახარჯები, ანუ წარმოების ფაქტორების შექმნასთან დაკავშირებული ფულადი ხარჯების სრული ან ნაწილობრივი კომპენსირება;
- პრიორიტეტულ მიმართულებებზე სახელმწიფო მიზნობრივი პროგრამების დამუშავება, დაფინანსება და განხორციელება;
- საექსპორტო და საიმპორტო ტარიფების რეგულირებით შიგა სასურსათო ბაზარზე ფასების სტაბილურობის შენარჩუნება;
- სტიქიური უბედურებით გამოწვეული ზარალის, ასევე წარმოების რეორგანიზაციასთან დაკავშირებული ხარჯების კომპენსაცია;
- საწარმოო და არასაწარმოო ინფრასტრუქტურის განვითარების ხელშეწყობა.

ეკონომიკურ ლიტერატურაში გამოყოფენ აგროსასურსათო სექტორის მაკროეკონომიკური რეგულირებისა და მხარდაჭერის შემდეგ ძირითად პრინციპებს:

- საქონელმწარმოებლები ძირითადად უნდა საქმიანობდნენ თვითდაფინანსების პრინციპით, მაკროეკონომიკური რეგულირება და მხარდაჭერა კი უნდა გამოიყენებოდეს წარმოების დამატებითი ეკონომიკური პირობების უზრუნველსაყოფად;

• ს ა ქ ო ნ ე ლ მ წ ა რ მ ო ე ბ ე ლ თ ა მაკროეკონომიკური რეგულირებისა და მხარდაჭერისათვის გამოყენებული დოტაციები, სუბსიდიები და სხვა მარეგულირებელი ბერკეტები უნდა ასტიმულირებდეს მეურნეობრიობის უფრო მაღალ ეფექტიანობას;

მაკროეკონომიკური რეგულირებისა და მხარდაჭერის ღონისძიებები უნდა გამოიყენებოდეს დიფერენცირებულად, თითოეული საწარმოს კონკრეტული საფინანსო-ეკონომიკური მაჩვენებლების გათვალისწინებით და უნდა ატარებდეს მკაცრად გამოკვეთილ მიზნობრივ-პროგრამულ ხასიათს (კოლუაშვილი და ზიზიზიბაძე, 2010:201).

აგროსასურსათო პოლიტიკის განხორციელებაზე სახელმწიფოებრივი მხარდაჭერის ძირითად მიმართულებას ეკონომიკურად განვითარებულ ქვეყნებში წარმოადგენს საბაზრო ფასების მხარდაჭერა (75-80%). სოფლის საქონელმწარმოებლებისათვის პირდაპირი გადასახდელები შეადგენს სოფლის მეურნეობის დაფინანსების მთლიანი მოცულობის 18-20%-ს, ფინანსური მხარდაჭერის სხვა ფორმები კი - 15-20%-ს.

იმის გამო, რომ მოტანილი მაჩვენებლები ასახავს ფინანსური მხარდაჭერის მხოლოდ ერთ მიმართულებას - პირდაპირ სუბსიდიებს და არ ითვალისწინებენ არაპირდაპირი მხარდაჭერის ფორმებს, ჯერჯერობით ძნელია მათი ჩვენი ქვეყნის მონაცემებთან შედარება. თუმცა, ისინი ნათლად მოწმობენ აგროსასურსათო სექტორის მაკროეკონომიკური რეგულირებისა და მხარდაჭერის აუცილებლობას.

სახელმწიფოს მიერ აგროსასურსათო სექტორის მხარდაჭერის რაოდენობრივი აღრიცხვისა და ეფექტიანობის შეფასებისათვის საჭიროა არა მარტო სახელმწიფო ბიუჯეტიდან გამოყოფილი სახსრების მოცულობათა

დადგენა, არამედ ყველა სხვა ღონისძიების ეკონომიკური შეფასება, რაც ქვეყნის სამომხმარებლო ბაზრის დაცვას უკავშირდება. ყველა შემთხვევაში გასათვალისწინებელია, რომ აგროსასურსათო სექტორისადმი მხარდაჭერის ამა თუ იმ ღონისძიების შერჩევასა, უპირველეს ყოვლისა, ანალიზებენ ქვეყნის შიდა და გარე ბაზრებზე არსებულ ფასებს.

ადგილობრივი ფასების სიდიდის ობიექტურობის დასადგენად მას, როგორც წესი, მსოფლიო ფასებს უდარებენ და იმის მიხედვით, თუ როგორია შეფარდება მათ შორის, აკეთებენ დასკვნას. კერძოდ, თუ ადგილობრივ ბაზარზე არსებული ფასისა და მსოფლიო ფასის შეფარდება ერთზე მეტია - მაშინ ადგილობრივი მწარმოებელი იღებს უფრო მაღალ შემოსავალს თავისი პროდუქციიდან, ანუ წარმოების სუბსიდირებას არ აქვს ადგილი. ამ შემთხვევაში მომხმარებელი იძულებულია გადაიხადოს მაღალი ფასი, ანუ ადგილი აქვს მის დაბეგვრას გადასახადით. საპირისპირო მდგომარეობის დროს (ანუ როცა ადგილობრივ და მსოფლიო ფასს შორის შეფარდება ერთზე ნაკლებია), თავად სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციის მწარმოებელია დაბეგრილი, მომხმარებელი კი - სუბსიდირებული. რაც შეეხება მესამე შემთხვევას (ანუ, როცა ადგილობრივ და მსოფლიო ფასს შორის შეფარდება ერთის ტოლია), იგი უჩვენებს, რომ სახელმწიფო ახორციელებს ნეიტრალურ პოლიტიკას. რაც მეტადაა შეფარდების მაჩვენებელი გადახრილი ერთიდან, მით მაღალია სახელმწიფოს მონაწილეობა ცალკეული პროდუქტის თუ დარგის მხარდაჭერასა და რეგულირებაში. წარმოების ნომინალური სახელმწიფოებრივი ფინანსური მხარდაჭერის კოეფიციენტი (CNS) წარმოადგენს რაოდენობრივი შეფასების

სპეციალურ ფორმას, რის საფუძველზეც შეიძლება გაკეთდეს დასკვნა მსოფლიო სასურსათო ბაზრისაგან ამა თუ იმ ქვეყნის იზოლაციის ხარისხის შესახებ; რაც უფრო მაღალია კოეფიციენტი, მით მეტია იზოლაციის ხარისხი.

მთლიანად ეთგო-ს (OECD) წევრი ქვეყნების მიხედვით, 1990 წლიდან მოყოლებული, CNS შეესაბამება 1,7 მნიშვნელობას, რაც რამდენადმე აჭარბებს 1986-1988 წლების დონეს. ეს იმას ნიშნავს, რომ შიგა ფასების დონე საშუალოდ ეთგო-ს მიხედვით 1,7-ჯერ აჭარბებს მსოფლიო დონეს. პროდუქციის სახეებიდან ყველაზე მეტი ფინანსური მხარდაჭერა და მსოფლიო ბაზრისაგან დაცვის ხარისხი გააჩნია ბრინჯს (6,9) და რძეს (2,5); ყველაზე ნაკლები - მატყლს (1,5), ფრინველის ხორცსა და კვერცხს (1,3) (ბახტაძე და კოლუაშვილი, 2009:80)

სოფლის მეურნეობის პროდუქციის მწარმოებლები მსოფლიო ბაზრის ფასების რყევებისაგან ყველაზე მეტად დაცულნი არიან ისეთ ქვეყნებში, როგორცაა შვედეთი (4,8), ნორვეგია (4,5), ფინეთი (3,5) და იაპონია (3,3), ექსპორტზე ორიენტირებულ ქვეყნებში ეს მაჩვენებელი მისწრაფის ერთისაკენ (ახალ ზელანდიაში - 1,0, ავსტრალიაში - 1,1, აშშ-ში - 1,2, კანადაში - 1,3). უნდა აღინიშნოს, რომ ეთგო-ს წევრ ქვეყნებში (ექსპორტზე ორიენტირებული ქვეყნების ჩათვლით) სურსათის შიდა ფასები აჭარბებს მსოფლიო დონეს. ამიტომ აქ შიდა ფასებით მსოფლიო დონის მიღწევა სერიოზულ სირთულეს არ წარმოადგენს მათი შემდგომი ზრდისათვის.

სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციის წარმოების ზრდა შესაძლებელი იქნება ძირითადად იმ ქვეყნებში, რომელთაც სასოფლო-სამეურნეო წარმოების განვითარებისათვის აქვთ ხელსაყრელი

ბუნებრივ-კლიმატური და ეკონომიკური პირობები. მათ რიცხვს მიეკუთვნება: აშშ, კანადა, ავსტრალია, ახალი ზელანდია და არგენტინა. მსოფლიოს დანარჩენი ქვეყნების უმრავლესობის სოფლის მეურნეობა ძირითადად დაზარალებულია ფინანსური მხარდაჭერის შემცირებასთან დაკავშირებით.

მოვლენების ამგვარი სცენარით განვითარებას ისიც შეუწყობს ხელს, რომ ტრადიციულად სოფლის მეურნეობის ფინანსური უზრუნველყოფა მაღალი იყო არაკეთილსაქურველი ბუნებრივ-კლიმატური და ეკონომიკური პირობების მქონე ქვეყნებში და ზემოაღნიშნული პროცენტული შემცირება მათთვის უფრო მნიშვნელოვანი თანხებით აისახება. მაგალითად, 1990-იანი წლების დასაწყისში ეკონომიკის აგრარული სექტორის სახელმწიფოებრივი მხარდაჭერის ყველა ფორმა ეთგო-ს წევრ ქვეყნებში ერთ სრულად დასაქმებულ ფერმერზე (არანაკლებ 2,2 ათასი საათი სეზონში) წელიწადში საშუალოდ შეფასებული იყო 11-14 ათასი დოლარით. ამასთან, ცალკეული ქვეყნების მიხედვით ეს მონაცემი ვარირებდა 2-3 ათასი დოლარიდან შვეიცარიაში, 33 ათას დოლარამდე ნორვეგიაში. ევროკავშირის წევრ ქვეყნებში აღნიშნული მაჩვენებელი საშუალოდ 8-10 ათას დოლარს შეადგენდა, ხოლო აშშ-ში - 20-27 ათას დოლარს. ერთ ჰექტარ სასოფლო-სამეურნეო სავარგულზე გადაანგარიშებით, სახელმწიფოს ფინანსური დახმარება ეთგო-ს წევრ ქვეყნებში აღნიშნულ პერიოდში საშუალოდ შეადგენდა 140-160 დოლარს (ვანიშვილი, 2003:67). პრობლემის აღნიშნული თვალსაზრისით ანალიზის დროს მიზანშეწონილია ცალკეულ ქვეყნებში სასოფლო-სამეურნეო სავარგულების მიხედვით გამოანგარიშებული ფინანსური დახმარების მაჩვენებელთა ურთიერთშედარება. მაგალითად, ავსტრალიაში, სადაც ერთ ჰექტარ სასოფლო-

სამეურნეო სავარგულზე დახმარების ოდენობა 3 დოლარს შეადგენს, სოფლის მეურნეობას ბევრი არაფერი დააკლდება, თუკი ეს თანხა, ურუგვაიმი მიღებული გადაწყვეტილების შესაბამისად, 36%-ით შემცირდება. სამაგიეროდ, სახელმწიფო ფინანსური დახმარების ანალოგიური პროცენტული განაკვეთით შეკვეცა საკმაოდ სოლიდურ თანხას დააკლებს ზოგიერთი ქვეყნის სოფლის მეურნეობას. მაგალითად, ნორვეგიაში ერთ ჰექტარ სასოფლო-სამეურნეო სავარგულზე გაწეული სახელმწიფო ფინანსური დახმარება შეიკვეცება 1080 დოლარით, ხოლო იაპონიაში კი - 3240 დოლარით.

FAO-ში სასაქონლო პოლიტიკაზე პასუხისმგებელი პირის - ჯეიმს გრინფილდის პროგნოზით, ურუგვას შეხვედრაზე მიღებული გადაწყვეტილებების შესრულების შემთხვევაში, სასურსათო პროდუქციის ექსპორტის სფეროში, მსოფლიოში წამყვან პოზიციებს დაიკავებს ავსტრალია, არგენტინა, ახალი ზელანდია, აშშ და კანადა. ამ მხრივ ეს ქვეყნები მნიშვნელოვნად შეავიწროებენ ევროკავშირის წევრ სახელმწიფოებს. აღმოსავლეთ ევროპის, აფრიკისა და აზიის ზოგიერთი განვითარებადი ქვეყანა კი სოფლის მეურნეობის პროდუქციის ნეტო-ექსპორტიორად გადაიქცევა (ბახტაძე და კოლუაშვილი, 2009:14)

ამასთან, სასურსათო ბაზარზე, პროტექციონიზმის შესუსტების შესაბამისად, ეთგო-ს (OECD) წევრი ქვეყნები გაზრდიან სოფლის მეურნეობის პროდუქციის იმპორტს, რომელიც 1992 წლის 7%-იანი დონიდან 20%-ს მიაღწევს 2020 წელს (კოლუაშვილი და სხვ., 2018:46)

მსოფლიო მასშტაბით სოფლის მეურნეობის სახელმწიფოებრივი მხარდაჭერის შეზღუდვა უარყოფითად იმოქმედებს საერთაშორისო სასურსათო უსაფრთხოებაზე, რამდენადაც

ასეთი პროცესების განვითარება, ჯერ ერთი, მნიშვნელოვნად შეამცირებს მსოფლიოს სოფლის მეურნეობის საწარმოო პოტენციალს, დასცემს წარმოებული სასურსათო პროდუქციის მოცულობებს; და მეორე, საგრძნობლად (საშუალოდ 8%-ით) გაზრდის ფასებს სოფლის მეურნეობის პროდუქციაზე და შეამცირებს მასზე ხელმისაწვდომობას.

მსოფლიო სასურსათო ბაზრის ლიბერალიზება, სასურსათო უსაფრთხოების უზრუნველყოფის თვალსაზრისით, განსაკუთრებით აქტუალურს გახდის ცალკეული ქვეყნების (უწინარეს ყოვლისა, საბაზრო ეკონომიკაზე გარდამავალ პერიოდში მყოფი ქვეყნების) საერთო ეკონომიკური განვითარების მნიშვნელობას, რამდენადაც სასურსათო საფრთხის ძირითადი მიზეზები ძვეს არა საკუთრივ აგროსასურსათო სექტორში, არამედ მის ფარგლებს გარეთ - მაკროეკონომიკური პროცესებისა და მაკროეკონომიკური რეგულირების სფეროში. მაშასადამე, განვითარების თანამედროვე ეტაპზე ეროვნული სასურსათო უსაფრთხოების პრობლემა, უწინარეს ყოვლისა, დაკავშირებულია ქვეყნის მაკროეკონომიკურ განვითარებასთან.

წარმოების ინდუსტრიალიზაციის დონის ამაღლებით კავშირი მიწის განაწილებასა და სურსათის მოხმარებას შორის სულ უფრო ნაკლებად შესამჩნევი ხდება. ეკონომიკის ინდუსტრიულ-აგრარული სტრუქტურის მქონე უფრო განვითარებულ ქვეყნებში სასოფლო-სამეურნეო წარმოების ყოველი შემდგომი ზრდისათვის საჭირო ხდება სულ უფრო მეტი არასასოფლო-სამეურნეო კაპიტალის ჩართვა წარმოებაში, რაც, რა თქმა უნდა, არ გამომდინარეობს მიწის უფრო სამართლიანი გადანაწილებიდან. ამასთან დაკავშირებით,

სოფლის მეურნეობისათვის საჭირო ხდება წარმოების ეფექტიანი საშუალებები, განვითარებული მატერიალურ-ტექნიკური და საფინანსო ინფრასტრუქტურა, უახლესი ტექნოლოგიების უნარიანად გამოყენებელი კადრები და ა.შ. სხვანაირად თუ ვიტყვით, საჭირო ხდება უფრო მაღალი მიჯნების მიღწევა მთელი ეკონომიკის მასშტაბით.

სასურსათო უსაფრთხოების პრობლემა სრულიად სხვადასხვაგვარად დგას და წყდება განვითარებული და განვითარებადი ეკონომიკების პირობებში. 1940-იან წლებში FAO-ს მიერ ფორმულირებული სასურსათო უსაფრთხოების კონცეფცია კარგად ესადაგებოდა, უწინარეს ყოვლისა, განვითარებადი ქვეყნების ეკონომიკის პირობებს. დღეისათვის კი მის გამოყენებას თითქმის უცვლელი ფორმით ცდილობენ ყოფილი სოციალისტური ქვეყნების, მათ შორის, საქართველოს გარდამავალი ეკონომიკის მიმართაც, რაც, ვფიქრობთ, გარკვეულ დაზუსტებას მოითხოვს.

აქ მხედველობაშია მისაღები ის გარემოება, რომ უკანასკნელ პერიოდში ტრანზიტულ (გარდამავალ) პირობებში მყოფ პრაქტიკულად ყველა პოსტსოციალისტურ ქვეყანაში მოხდა საბაზისო კვების პროდუქტების მოხმარებისა და კვების დღე-ღამური რაციონის კალორიულობის მკვეთრი დაცემა. ასე მაგალითად, ხორცისა და ხორცის პროდუქტების საშუალო სულადობრივი მოხმარება საქართველოში შემცირდა 1990 წლის 62 კგ-დან 2020 წლის 38 კგ-მდე (38.7%-ით). ამან ბიძგი მისცა დისკუსიებს აღნიშნული ქვეყნების სასურსათო უსაფრთხოების საზღვრებისა და წარმოქმნილი პრობლემის გადაწყვეტის გზების თაობაზე. იმის შესახებ, თუ რატომ მოხდა ასეთი დაცემა, ცნობილია,

რომ ყოველ ყოფილ სოციალისტურ ქვეყანაში აგროსასურსათო სექტორის, ისევე როგორც მთლიანად ეკონომიკის ეფექტიანობა, აშკარად ჩამორჩებოდა დასავლეთის განვითარებული ქვეყნების ანალოგებს. მაგრამ, ძალიან ხშირად, სულადობრივი მოხმარების მაჩვენებლები აქ არა თუ ჩამორჩებოდა, არამედ ცალკეული პოზიციების მიხედვით კიდევაც აღემატებოდა დასავლეთეევროპულ და ჩრდილოამერიკულ ანალოგებს. ეს ხდებოდა იმ ცნობილი მიზეზით, რომ სურსათის ფასების რეალურ (წონასწორობით) დონესთან შედარებით ბევრად უფრო დაბალ დონეზე დაფიქსირებისა და კვების პროდუქტების მოხმარების, განსაკუთრებით ე.წ. სოციალურად მნიშვნელოვანი (უფრო ზუსტად „პოლიტიკური“) პროდუქტების (ხორცისა და რძის) მოხმარების სუბსიდირების გზით შენარჩუნებული იყო მოსახლეობის ხელოვნურად აწეული მოთხოვნა. მაშინ, როდესაც ხორცისა და რძის პროდუქტების მოხმარება ფაქტობრივად არცერთ ყოფილ სოციალისტურ ქვეყანაში არ შეესაბამებოდა (მნიშვნელოვნად უსწრებდა!) ეროვნული ეკონომიკის განვითარების რეალურ დონეს. საგულისხმოა, რომ აშშ-ის სოფლის მეურნეობის სამინისტროს ეკონომიკური გამოკვლევების სამსახურის გაანგარიშებების თანახმად, მტკიცე კავშირი ფიქსირდება ხორცის პროდუქტების სულადობრივ მოხმარებასა და მოსახლეობის ერთ სულზე მშპ-ის დონეს შორის. გამონაკლისს შეადგენენ ყოფილი სოციალისტური ქვეყნები, რომლებშიც ხორცის პროდუქტების მოხმარების უკანასკნელ პერიოდამდე არსებული მაღალი დონე არ შეესაბამებოდა მათ საერთო ეკონომიკურ განვითარებას (ვანიშვილი, 2003:72)

ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, სრულიად ლოგიკურია, რომ აღნიშნულ ქვეყნებში ცნობილ რეფორმატორულ

ლონისძიებათა გატარების შედეგად, სასურსათო პროდუქტებზე სუბსიდიების გაუქმებამ (ან შემცირებამ), სურსათის რეალურ (წონასწორობით) ფასებზე გადასვლამ გამოიწვია სულადობრივი მოხმარების დონის დაცემა (როგორც ზემოთ მოტანილი მონაცემებიდან ჩანს, საქართველოში - თითქმის 2/5-ით), ეკონომიკის რეალურ შესაძლებლობებთან მისი შესაბამისობაში მოყვანა. ამიტომ, თუ სასურსათო უსაფრთხოების საკითხს მივაკუთვნებთ გარდამავალი (ტრანზიტული) პერიოდის ქვეყნებს, მაშინ უთუოდ ხაზი უნდა გაესვას იმას, რომ აქ ეს პრობლემა წარმოიშვა არა ეკონომიკის ლიბერალიზაციის გამო, არამედ გაცილებით ადრე. ნიშანდობლივია ისიც, რომ აღნიშნულ ქვეყნებში მოსახლეობის გადახდისუნარიანი მოთხოვნის დაცემის შესაბამისად დაიწყო ეკონომიკის აგროსასურსათო სექტორის დაქვეითება. ამდენად, აგროსასურსათო სექტორის დაცემა, რამაც აღმოსავლეთ ევროპის რიგ ქვეყნებში თითქმის 70%-ს მიაღწია - მეორადი, წარმოებული მოვლენაა მოსახლეობის მოთხოვნის დაცემასთან მიმართებით.

ზოგადად, გარდამავალი ეკონომიკის მქონე პოსტსოციალისტურ ქვეყნებსა და განვითარებად ქვეყნებში სურსათის მოხმარების უფრო დაბალი დონის ბუნება (მოსახლეობის დაქვეითებული მსყიდველობითუნარიანობა) მეტნაკლებად ერთნაირია (პრობლემის სიმწვავის აბსოლუტურად სხვადასხვა დონის პირობებში), თუმცა, ამ პრობლემის ფორმირების გზები პრინციპულად განსხვავებულია და, მაშასადამე, მიდგომებიც მისი გადაწყვეტისადმი არ შეიძლება იყოს დასესხებული უკვე გამომუშავებული არსენალიდან.

როგორც ზემოთ ავღნიშნეთ, განვითარებად ქვეყნებში უღარიბესი გლეხობისათვის

მიწის გამოყოფა რიგ შემთხვევებში იწვევს წარმოებისა და მოხმარების ზრდას. რეფორმის ასეთი ვარიანტი გარკვეულად შესაძლებელი გახდა ჩინეთსა და ალბანეთში. ორივე ქვეყანაში გლეხებისათვის მისაწვდომი გახდა თავისი შრომის ძირითადი საშუალება - მიწა (პირველ შემთხვევაში პრივატიზაციის გარეშე, ხოლო მეორეში - პრივატიზების გზით) და ეს „გადმოიღვარა“ ამ ქვეყნებში სურსათის წარმოებისა და მოხმარების მკვეთრ ზრდაში.

ეს სავსებით კანონზომიერი შედეგია, რამდენადაც ორივე ქვეყნის ეკონომიკას ჰქონდა უპირატესად აგრარული მიმართულება, გლეხები სჭარბობდნენ მოსახლეობის საერთო რაოდენობაში და მიწა იკავებდა ძირითად ადგილს სასოფლო-სამეურნეო ფონდების სტრუქტურაში. ამასთან, მიწის მიღებით გლეხებმა გაადიდეს წარმოება, უწინარესად, საკუთარი მოხმარებისათვის. გარდა ამისა, სასურსათო ბაზრის მაღალგანვითარებულ ინფრასტრუქტურას მიუჩვეველი ქალაქის მოსახლეობის დაბალი ხვედრითი წილის წყალობით, სასურსათო მოხმარება ქალაქადაც რამდენადმე ამაღლდა.

სრულიად სხვაგვარი იყო ვითარება რეფორმების მომენტისათვის ინდუსტრიულ-აგრარული მიმართულების ეკონომიკის მქონე ყოფილ სოციალისტურ ქვეყნებში, კერძოდ, საქართველოში. აქ სოფლის მოსახლეობის ხელმისაწვდომობამ მიწისადმი და აგრარული ეკონომიკის ლიბერალიზაციამ, მართალია, შესაძლებელი გახდა სოფლის მცხოვრებთა სასურსათო მოხმარების დონის ამაღლება, მაგრამ, ამის პარალელურად, შემცირდა ქალაქის მცხოვრებთა მიერ საბაზისო კვების პროდუქტების საშუალო მოხმარება.

ასეთ სიტუაციაში სასურსათო მოხმარების ზრდის საკითხის გადაწყვეტა

გარდამავალი ეკონომიკის ქვეყნებში და მათ შორის, საქართველოში არ შეიძლება დამოკიდებული იყოს არც მიწის შემდგომი გადანაწილებისა და არც აგროსასურსათო სექტორის სახელმწიფოებრივი სუბსიდირების გაძლიერებისაგან. საკითხის მოგვარება შესაძლებელია მხოლოდ მაკროეკონომიკური სტაბილიზაციისა და მოსახლეობის რეალური შემოსავლების განუზრელი ზრდის პირობებში. მაშასადამე, მაკროეკონომიკური სტაბილიზაცია და განვითარება არის ქვეყნის სასურსათო უსაფრთხოების ზრდის ერთადერთი გზა, რამდენადაც ეკონომიკის ზრდა განაპირობებს მოსახლეობის რეალური შემოსავლებისა და შესაბამისად, გადახდისუნარიანი მოთხოვნის ზრდას, რაც, თავის მხრივ, განსაზღვრავს აგროსასურსათო სექტორის განვითარებას.

ამრიგად, განვითარების თანამედროვე ეტაპზე, მსოფლიო სასურსათო ბაზრის ლიბერალიზების ვითარებაში, უმთავრესია ქვეყნის საერთო მაკროეკონომიკური განვითარება და, როგორც ლოგიკური შედეგი - მოსახლეობის რეალური შემოსავლებისა და, შესაბამისად, სურსათზე ხელმისაწვდომობის ზრდა. მაგალითად, დღეის მდგომარეობით, საქართველოში არსებული სამომხმარებლო ფასების პირობებში, „რეფორმადელ“ (1990 წლის) დონემდე მოსახლეობის ერთ სულზე ხორცისა და ხორცპროდუქტების მოხმარების დასაბრუნებლად საჭიროა დაახლოებით 1.0-1.1 მლრდ ლარი, რაც საქართველოს მოსახლეობის წლიური ხარჯების დაახლოებით 7-8 პროცენტის ეკვივალენტურია. სწორედ ხელმისაწვდომობის ზრდა მოსახლეობის შემოსავლების ამაღლებით უნდა გახდეს ის ძირითადი ფაქტორი, რომელიც მთავარ ფუნქციას იტვირთებს ეროვნული სასურსათო

უსაფრთხოების უზრუნველყოფის საქმეში.

საქართველომ, როგორც მსო-ს წევრმა სახელმწიფომ, საჭიროა, სხვა გარდამავალი ეკონომიკის ქვეყნების მსგავსად, სრულად გაითვალისწინოს ზემოაღნიშნული ვითარება და რეკომენდაციები, ეროვნული აგრარული პოლიტიკის გადასინჯვისა და სასურსათო უსაფრთხოების უზრუნველყოფის საკანონმდებლო ბაზის შემუშავებისას. ამასთან, მან მაქსიმალურად უნდა გამოიყენოს საკვები პროდუქტების წარმოების ზრდისა და სურსათით მოსახლეობის უზრუნველყოფის ამაღლების ყველა საკუთარი შესაძლებლობა და რეზერვი.

საქართველომ, სხვა ცივილიზებულ ერთა მსგავსად, უნდა გამოკვეთოს პრიორიტეტები სოფლისმეურნეობაში, რაცორიმიმართულების შეიძლება იყოს: პირველი, სოფლის როგორც ტერიტორიული და სოციალური ერთეულის, შენარჩუნება (ამ ამოცანაში შედის კულტურული და ველური ლანდშაფტების დაცვა); მეორე, სასურსათო უშიშროების უზრუნველყოფელი სოფლის მეურნეობის სტრუქტურის ჩამოყალიბება. საქართველოს სასურსათო უშიშროების პრობლემის გადაწყვეტა დიდადაა დამოკიდებული მიწის რესურსების რაციონალურ გამოყენებასთან. მიწის ეფექტიანი მართვა სოფლის მეურნეობის განვითარებისა და ქვეყნის აგროსასურსათო უსაფრთხოების უზრუნველყოფის ქვაკუთხედს წარმოადგენს.

მსოფლიოში არსებული გლობალური ეკონომიკური კრიზისის (მ.შ. სასურსათო) ხასიათი, საქართველოს წინაშე დღეს არსებული გამოწვევების დაძლევის ამოცანები რეალურად მოითხოვს როგორც სასოფლო-სამეურნეო წარმოების დარგობრივი სტრუქტურის გადახედვას (პრიორიტეტული დარგებისა და კულტურების განსაზღვრა, სოფლის მეურნეობის ისეთი დარგობრივი სტრუქტურის

ჩამოყალიბება, რომელშიც წამყვანი და პრიორიტეტული ადგილი დაეთმო სასურსათო ბალანსის ფორმირებისთვის საჭირო პროდუქტების წარმოებას), ასევე, თითოეული დარგის საწარმოო და საექსპორტო პოტენციალის დადგენას და გამოყენების სოციალურ-ეკონომიკური მიზანშეწონილობის განსაზღვრას. გასაგებია, რომ დღეს არსებული სოფლის მეურნეობის დარგობრივი სტრუქტურის მოდერნიზაცია, კონკურენტული უპირატესობის პრინციპის გათვალისწინებით, ერთბაშად შეუძლებელია, მაგრამ ამ მიმართულებით მოძრაობის დაწყება მეტად საჭირო და გადაუდებელ ამოცანას წარმოადგენს. განსაკუთრებულ ყურადღებას იმსახურებს საბაზრო მექანიზმების გამოყენებით სოფლის მეურნეობის პროდუქციის შესყიდვა, რომელიც წარმოებისა და რეალიზაციის მთელ ჯაჭვში ინტეგრატორის როლს შეასრულებს. გარანტირებული შესყიდვა უზრუნველყოფს პროგრესული ტექნოლოგიების გამოყენებას, აგრარულ წარმოებაში მომსახურების სფეროს სრულ ჩართვას. ასევე, აუცილებელია სახელმწიფო (ნახევრად ადმინისტრაციული, ნახევრად კომერციული) მარეგულირებელი (ჩამრევი) სამსახურების შექმნა, რადგან ისინი აწესრიგებენ სასურსათო ბაზარზე პროდუქციის მოთხოვნა-მიწოდების სტაბილურობას, რათა საბაზრო ფასები დროის ყველა მომენტში წონასწორობასთან ახლოს იყოს. საქართველომ უნდა შექმნას მარეგულირებელი (ჩამრევი) სამსახური – ამ ეტაპზე მარცვლეულისა და მეცხოველეობის პროდუქციის წარმოების სფეროში.

მოსახლეობის სურსათით უზრუნველყოფის მხრივ ჩატარებული ანალიზის საფუძველზე მნიშვნელოვნად მიგვაჩნია საკუთარი წარმოების სურსათის მოცულობის ზრდა, რაც უნდა მოხდეს აგრომწარმოებელთა

საინვესტიციო აქტივების ზრდით, სახელმწიფოს მხრიდან სუბსიდირებითა და პროტექციონიზმის განხორციელებით. იმისათვის, რომ ქართულმა სოფელმა აწარმოოს საკმარისი პროდუქცია, აუცილებელია სოფლად აგრობიზნესის ინფრასტრუქტურის ანუ სპეციალიზებული აგროსაკრედიტო და სასურსათო უშიშროების ინფორმაციისა და ადრეული გაფრთხილების სისტემების შექმნა. ასევე, უნდა დაფუძნდეს წვრილ მესაკუთრეთა ნებაყოფლობითი (კოოპერაციული) გაერთიანება, საგარანტიო ფონდი, რის მეშვეობითაც მოხდება აგრარული შრომის სტიმულირება და აგროსამრეწველო ინტეგრაცია.

იმისათვის, რომ სახელმწიფომ უკეთ შეძლოს საკუთარი ქვეყნის მოქალაქეების სურსათით უზრუნველყოფა, საჭიროა აგროსასურსათო სექტორში მიზანმიმართული, ეფექტიანი პოლიტიკის გატარება წარმოების ორგანიზებისა და მართვის მხრივ, მაღალტექნოლოგიური და კაპიტალტევადი წარმოება და შესაბამისად, დასაქმებულთა შრომის მწარმოებლურობის არსებითი ამაღლება, სუბსიდირების სისტემის გამოყენება და პრეფერენციული კრედიტები. მდგომარეობის გამოსწორების ერთერთ მნიშვნელოვან მიმართულებად უნდა მივიჩნიოთ ეკონომიკის მხარდაჭერ სახელმწიფო პროგრამებში, რომელთა ამჟამად მოქმედი ფორმები ნაკლებეფექტიანია, (იგი პრაქტიკულად ხელმიუწვდომელია აგრომეურნეთა და კოოპერატივთა დიდი უმრავლესობისათვის, საგარანტიო ქონებისა და ფინანსების უქონლობის გამო). აუცილებელია ჩამოყალიბდეს სპეციალიზებული აგროსაკრედიტო სისტემა, დასავლეთში უკვე მრავალი ათეული წლის მანძილზე წარმატებით მოქმედი სისტემების

(Crédit Agricole - საფრანგეთში, Raiffeisenbank - გერმანიასა და ავსტრიაში, Federal Farm Credit System – აშშ-ში და ა.შ.) მსგავსად. წარმატების მისაღწევად დიდი მნიშვნელობა აქვს სხვა ქვეყნების გამოცდილებას, აგრეთვე სურსათის და სოფლის მეურნეობის საერთაშორისო ორგანიზაციის (FAO) რეკომენდაციების გათვალისწინებას. აღნიშნული გარემოებების გათვალისწინებით, სასურსათო უშიშროების (უსაფრთხოების) უზრუნველყოფაში სულ უფრო მზარდ როლს შეასრულებს ქვეყნის აგროსასურსათო სექტორის თანმიმდევრული სვლა რეგიონულ და გლობალურ ბაზრებზე კონკურენტული უპირატესობის მოპოვებისკენ.

დასკვნა

დამოუკიდებელი სახელმწიფოს მდგრადობის მრავალ პრობლემათაგან ერთერთი ცენტრალური მისი სასურსათო უშიშროების უზრუნველყოფაა, ანუ რამდენად შესწევს უნარი მას წარმოების და იმპორტის სათანადო ორგანიზებით უზრუნველყოს თავისი მოქალაქეები სურსათით, საბაზისო კვების პროდუქტებით. შეიძლება თამამად ითქვას, რომ ნებისმიერი ქვეყნისთვის, განსაკუთრებით დამოუკიდებლობა შედარებით ახლადმოპოვებული/აღდგენილი ქვეყნებისათვის, ეგზისტენციური პრობლემაა.

მიუხედავად პრობლემის სრულად გაცნობიერებისა, მისი საბოლოოდ და სრულად გადაჭრა აწყდება ტრივიალურ პრობლემას - შეზღუდულ რესურსებს, რის გამოც სუბსიდირების ისეთი მასშტაბები, რის შესაძლებლობა გააჩნიათ განვითარებულ ქვეყნებს (პროდუქციის წარმოების ერთეულზე, ერთ დასაქმებულზე თუ სასოფლო-სამეურნეო სავარგულების ერთეულზე), განვითარებად და გარდამავალი ტიპის ქვეყნებს (რომლებსაც

საქართველოც მიეკუთვნება), უბრალოდ, არ შეუძლიათ. ასეთ ქვეყნებში ყალიბდება სტერეოტიპული სურათი: სურსათზე მოთხოვნილება რჩება დაბალელასტიკური, მაგრამ მოსახლეობის დიდი ნაწილის დაბალი მყიდველობითი უნარიანობა, სუსტი ეკონომიკა და სუბსიდირების შეზღუდული მასშტაბი სურსათზე მოთხოვნილების დაკმაყოფილებას ხელოვნურად დაბალ დონეზე ინარჩუნებს. პოსტ-სოციალისტურ, გარდამავალი ტიპის ქვეყნებში მდგომარეობის დრამატიზმს აძლიერებს სოციალური (ფაქტობრივად კი - პოლიტიკური) სუბსიდირების სისტემის მოშლა, რითაც არსებითად შეიცვალა პროპორციები სამომხმარებლო პროდუქტებზე. საქართველოში მოსახლეობის მოხმარებული კალორიების საერთო რაოდენობის თითქმის 2/3 მცენარეული წარმომავლობის სასურსათო პროდუქტებზე მოდის, რაც რეკომენდირებულ პროპორციებზე 1.5-ჯერ უფრო მაღალია. ძირითადი მიზეზი ისაა, რომ მოსახლეობის მოხმარებული ყოველი 1000 კილოკალორიის ღირებულება მცენარეული წარმომავლობის პროდუქტებიდან დაახლოებით 3-4-ჯერ უფრო იაფი ჯდება ცხოველური წარმომავლობის იმავე რაოდენობის კალორიების ღირებულებასთან შედარებით. შედეგად, ფორმალურად იაფდება სასურსათო კალათა, იქმნება ფორმალური საფუძველი საარსებო მინიმუმის შესამცირებლად, თუმცა იმავდროულად, ირღვევა პროპორციები საზოგადოების წევრების მიერ ცილების, ცხიმების, ნახშირწყლების მოხმარებაში.

ძალაში რჩება ზოგადი კანონზომიერება: სასურსათო უსაფრთხოების უზრუნველყოფის მაღალი კორელაცია სახელმწიფოს ეკონომიკური განვითარების დონესთან, მაკროეკონომიკურ მდგომარეობასთან. ამ მხრივ, მიუხედავად იმისა, რომ ბოლო წლებში აგრარულ სექტორში შექმნილი პროდუქციისა

და დამატებული ღირებულების დინამიკა უკვე არათუ აღარ ჩამოუვარდება ეროვნული პროდუქტის დინამიკას, არამედ უკვე რამდენადმე გადაუსწრო კიდევაც მას (2020 წელს, 2012 წელთან შედარებით, წარმოების მასშტაბი აგრარულ სექტორში გაიზარდა 24.6%-ით, მაშინ როდესაც ეროვნული მეურნეობის დანარჩენ დარგებში - 23.3%-ით), ეკონომიკის აღნიშნულ სექტორში არსებული მდგომარეობა, განსაკუთრებით სასურსათო უსაფრთხოების მხრივ, მაინც აშკარად არადაამაკმაყოფილებელია. საჭირო ხდება მოსახლეობის სურსათზე მოთხოვნილების დასაკმაყოფილებლად მისი მსხვილმასშტაბიანი იმპორტი, რომლის საშუალოწლიურმა მოცულობამ 2011-2020 წლებში 1.2 მლრდ. აშშ დოლარს გადააჭარბა.

სასურსათო უშიშროების შემაფერხებელ ობიექტურ გარემოებებთან (პირველ რიგში, ეკონომიკის სისუსტე) ერთად, აღნიშნულ პროცესზე ნეგატიურად მოქმედებს ისეთი ფაქტორები, როგორებიცაა მმართველი ძალის არასაკმარისი პოლიტიკური ნება და გადაწყვეტილებების მიმღებთა არასაკმარისი კომპეტენტურობა, უშუალოდ წარმოების პროცესში დასაქმებული პირების სამეწარმეო უნარ-ჩვევების, კვალიფიკაციის და, აქედან გამომდინარე, მათი შრომის მწარმოებლურობის დაბალი დონე.

საქართველომ, სხვა ცივილიზებულ ერთა მსგავსად, უნდა გამოკვეთოს პრიორიტეტები სოფლის მეურნეობაში. პრიორიტეტები ამ სფეროში შეიძლება იყოს ორი მიმართულების: პირველი, სოფლის როგორც ტერიტორიული და სოციალური ერთეულის, შენარჩუნება (ამ ამოცანაში შედის კულტურული და ველური ლანდშაფტების დაცვა). მეორე, სასურსათო უშიშროების უზრუნველყოფელი სოფლის მეურნეობის დარგობრივი სტრუქტურის ჩამოყალიბება.

სასურსათო უშიშროების უზრუნველყოფა სახელმწიფოს უპირველესი პრიორიტეტული მიზანია. ერთადერთი სუბიექტი, ვისაც ამ ამოცანის გადაჭრა ძალუმს, თვით სახელმწიფოა. ამაში კი წარმატება დიდწილად დამოკიდებულია ხელისუფლების მიერ სახელმწიფოს, როგორც ეკონომიკური სუბიექტის, მართვის ტექნოლოგიის ეფექტიანობაზე, რომელიც ორგანულად მოიცავს სასოფლო-სამეურნეო წარმოების სრულყოფას, მის მაღალტექნოლოგიურ დარგად გადაქცევას და სოფლის მოსახლეობის სოციალურ-ეკონომიკური, კულტურული და ტექნიკური დონის მასშტაბურ ამაღლებას.

ჩვენ ჯერ კიდევ შემოგვაქვს საჭირო სურსათის 70%-ზე მეტი. თუ გვსურს 2027 წლისთვის მივაღწიოთ გაწონასწორებულ სავაჭრო ბალანსს, მნიშვნელოვნად უნდა გავადიდოთ სასოფლო-სამეურნეო წარმოება, რათა, შემცირდეს სურსათის იმპორტისთვის ვალუტის ზედმეტი ხარჯვა.

ლიტერატურა

1. კოლუაშვილი პ., (2004) საქართველოს სასურსათო უშიშროება: რეალობა და პროგნოზები. თბილისი.
2. ვანიშვილი მ., (2003) საქართველოს სასურსათო უსაფრთხოების საშინაო და საგარეო ეკონომიკური ასპექტები: თეორია მეთოდოლოგია, პრაქტიკა. თბ., „ცოდნა“.
3. კოლუაშვილი პ., ზიბზიბაძე გ., (2010) სოფლის მეურნეობის ეკონომიკა. თბილისი, თსუ.
4. კოლუაშვილი პ., გიორგაძე პ., რამიშვილი ბ. (2018) საერთაშორისო ორგანიზაციების ძალისხმევა სასურსათო პრობლემის მოგვარებაში. ჟურნალი. "მაკრო მიკრო ეკონომიკა". №9-10. 43-46 გვ.

5. ზახტაძე დ., კოლუაშვილი პ., (2009) ქართველთა კვების კულტურა თბ., „ინოვაცია“.

6. კოლუაშვილი პ., არჩვაძე ი., (2020) საქართველოს სოფლის მეურნეობა თანამედროვე გამოწვევების წინაშე. „ეკონომიკა და ბიზნესი“, N3.

7. კოლუაშვილი პ. (2020) სოფლის მეურნეობის ეკონომიკა. თბილისი.

8. საქართველოს სოფლის მეურნეობა, 2020. სტატისტიკური წელიწდეული.

FOOD SECURITY AS THE BASIS OF NATIONAL SECURITY

Paata Koguashvili

Doctor of Economic Science, Professor of Georgian Technical University, Georgia

paata_koguashvili@hotmail.com

Joseph Archvadze

Doctor of Economics, Professor of Kutaisi University

daswreba@yahoo.com

Nikoloz Chikhladze

Doctor of Economic Science, Doctor of Theology, Professor of Kutaisi University, Professor of Akaki Tsereteli State University, Georgia

nikoloz.chikhladze@unik.edu.ge

KEY WORDS: Food security; Agri-food policy; Agricultural sector support; Agro-credit system; Subsidizing.

J.E.L. classification: Q10, Q18, Q38

DOI: <https://doi.org/10.52244/ep.2022.23.02>

For citation: Koguashvili P., Archvadze J., Chikhladze N., (2022) Food security as the basis of national security (in Georgian). Vol. 17, 1(23), p. 109-

125. DOI: <https://doi.org/10.52244/ep.2022.23.02>

Summary

One of the central problems of an independent state is the provision of its food security, that is, its ability to provide citizens with basic food products, through proper production practices and import operations. It may safely be said that for every country, more so in the relatively newly independent States, it is an even existential challenge.

Despite a full understanding of the problem, its definitive and comprehensive solution is complicated by a trivial problem - limited resources, which is why the extent to which subsidy is provided by the developed countries (per unit of output, per employee or agricultural land), is far beyond the capacity of the developing countries and countries with economies in transition (that would also include Georgia). In such countries, a stereotype picture emerges: food demand remains inelastic, but low purchasing power among a large segment of the population, the weak economy and the limited capacities of providing subsidies artificially lower demand for food. In post-socialist countries with the economies in transition the situation is aggravated by the violation of the social (in fact, political) subsidy system, which has substantially changed the proportions between the volumes of consumed food products. In Georgia, almost 2/3 of the total calories consumed by the population come from food products of plant origin, which is 1.5 times higher than the recommended proportions. The main reason is that the cost of every 1000 kcal from products of plant origin consumed by the population is about 3-4 times cheaper than the cost of the same number of calories from products of animal origin. As a result, the cost of the food basket is formally reduced, a formal basis is created for reducing the subsistence minimum, but at the same time, the proportions are broken between the volumes of the consumption of proteins, fats, carbohydrates by members of society.

The common pattern is to remain in force: the high correlation of food security with the level of economic development of the State, or with the macroeconomic situation. In this regard, despite the fact that the dynamics of output and value added created in the agricultural sector in recent years is no longer inferior to the dynamics of national product, but already is slightly higher (in 2020, compared to 2012, the scale of output in the agricultural sector increased by 24.6%, while in other sectors of the national economy (23.3%), the situation in this sector of the economy, especially in terms of food security, is still clearly unsatisfactory. In order to meet citizens food needs, it becomes necessary to import vast quantities of food products, whose average annual volume exceeded \$1.2 billion in 2011-2020.

Along with the objective circumstances impeding food security (primarily weakness of the economy), the process is also negatively affected by factors such as the insufficient political will of the ruling powers and the lack of competences of decision makers, and consequently, low levels of their productivity.

Georgia, just like other civilized nations, needs to give priority attention to the agricultural sector. Priorities in this area can be in two directions: first, the preservation of the village as a territorial and social unit (this task also includes the protection of cultural and wild landscapes); second, the establishment of an agricultural sectoral structure to ensure food security.

Food security is a State priority. The only entity that can solve this problem is the State itself. Achieving success on this issue in many ways depends on the effectiveness of public administration of the State as an economic entity, that is integrated

with the improvement of agricultural production, its transformation into a high-tech sector and large-scale socio-economic, cultural and technical development of the rural population.

We still import more than 70% of the food we need. If we want to improve the trade balance by 2027, we must significantly increase agricultural production in order to reduce foreign exchange spent on food imports.

References

1. Koguashvili P., (2004) Georgia Food Security: Reality and Forecasts. Tbilisi.
2. Vanishvili M., (2003) Domestic and Foreign Economic Aspects of Food Security in Georgia: Theory, Methodology, Practice. Tb., "Tsodna".
3. Koguashvili P., Zibzivadze G., (2010) Agricultural Economics. Tbilisi, TSU.
4. Koguashvili P., Giorgadze P., Ramishvili B. (2018) Efforts of International Organizations to Solve the Food Problem. Journal. "Macro Micro Economy". №9-10. 43-46 p.
5. Bakhtadze D., Koguashvili P., (2009) Georgian Food Culture Tbilisi, "Innovation".
6. Koguashvili P., Archvadze I., (2020) Georgian Agriculture in the Face of Modern Challenges. "Economy and Business", N3.
7. Koguashvili P. (2020) Agricultural Economics. Tbilisi.
8. Agriculture of Georgia, 2020. Statistical Yearbook.